

Kommunikációelmélet

IV. előadás

A kultivációs, a participációs és a rituális
modell

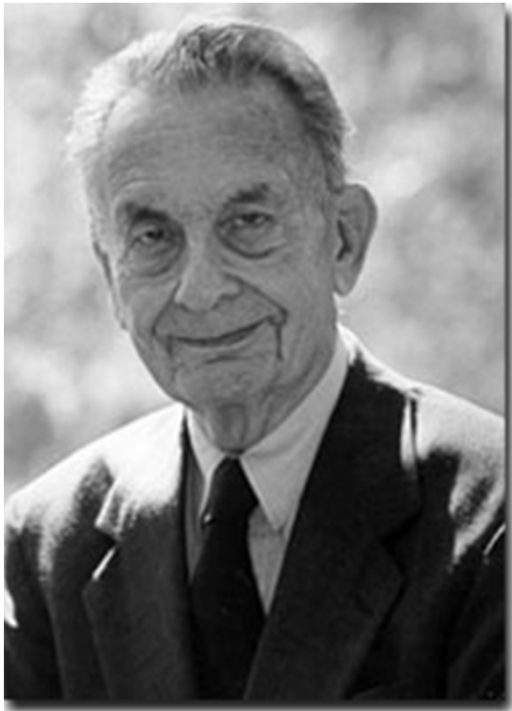
A kommunikációt mint folyamatot három nagy iskola vizsgálja, elsősorban abból a szempontból, hogy milyen szerepet tölt be a kommunikáció az emberek életében.

Erre háromféle választ adnak:

- szocializációs szerepe van (kultivációs modell),
  - problémamegoldásra használjuk (participációs modell),
  - kultúrateremtésre és -fenntartásra használjuk (rituális modell).
-

I. A kultivációs iskola

- a kultivációs elmélet megalkotója
George Gerbner
  - kifejezetten tömegkommunikációs elmélet
  - magyar származású médiaszociológus
  - 1919-ben született, 1939-ben az Egyesült Államokba emigrált
  - fő műve: **A média rejtett üzenete**
-

A kultivációs elmélet

- Gerbner azt vizsgálja, hogy a szocializáció szerepét miként veszi át a szülőktől, tanároktól a média, elsősorban a televízió (a kisgyerekek manapság nem feltétlenül a szüleiktől tanulják meg a társadalmilag elfogadott és követendő értékrendet).
  - Vizsgálataiban arra törekszik, hogy megmutassa azokat a területeket, ahol a televízió különösen sokat torzít, emellett erősen fellép a televíziót elárasztó erőszakkal szemben.
  - „A kommunikáció üzenetek segítségével történő interakció”.
-

A kultivációs elmélet

A televízió – amely információforrásként fontosabbá vált, mint a személyes tapasztalat – nemcsak tükröt tart a „valóság” elé, de formálja is azt: a valóság képeit bizonyos szabályok mentén rakja újra össze, új (virtuális) valóságot teremtve.

George Gerbner kvantitatív tartalomelemzéssel azt mutatta ki (*Toward 'cultural indicators'*, »Kulturális mutatók« felé), hogy a média mit kultivál, például milyen gyakran és milyen kontextusban jelennek meg benne a feketék.

A kultivációs elmélet

Empirikus kutatása során a mintáját alkotó embereket két csoportba – az erős, azaz napi négy óránál hosszabb ideig tévézők (*heavy viewers*) és a gyenge, azaz ennél rövidebb ideig tévézők (*light viewers*) csoportjába – osztotta.

Az erős és a gyenge tévénézők világképét összevetve azt tapasztalta, hogy azoknak, aki sokat tévéznek, jobban hasonlít a világképük a tévében közvetített világképhez – hajlamosak például alulbecsülni a feketék számát, de túlbecsülni a fekete bűnözők valóságos társadalmi arányát.

A kultivációs elmélet

Gerbner szerint a történetmesélés három funkciója:

1. Megmutatják, hogy miként mennek a dolgok.
2. Leírják, hogy mi micsoda a világban.
3. Megtanítanak bennünket arra, hogy miként bánjunk a világ dolgaival.

A modern kommunikációs formákat jóval megelőzve is voltak olyan módszerek, amelyek nagy embercsoportokat értek el → *egyház*

A kultivációs elmélet

---

1. „Megmutatják, hogy miként mennek a dolgok.”

„az emberi megértés építőkövei”

pl. *mítoszok, mesék, regények, színdarabok*

2. „Leírják, hogy mi micsoda a világban.”

A történetek második típusa a dolgokat a maguk valójában kívánja bemutatni (felhívják figyelmünket érdekeinkre és lehetőségeinkre, valamint figyelmeztetnek a fenyegető veszélyre), pl. *hírek, tudósítások, dokumentatív üzenetek*

A kultivációs elmélet

---

3. „Megtanítanak bennünket arra, hogy miként bánjunk a világ dolgaival.”

A történeteknek ez a típusa azt meséli el, hogy mi a teendők (kívánatos és nem kívánatos magatartásformákat, életmódokat) → *törvények, javaslatok, prédikációk és reklámok!*

Gerbner szerint a harmadik felhasználja az előbbi két típust. Úgy véli, manapság a harmadik típus uralma érvényesül.

II. A participációs iskola

Horányi Özséb nevéhez köthető

Lényege: a kommunikációt az emberek arra használják, hogy felismerjék életükben a problémás helyzeteket, és közösen, segítséggel megoldják azokat.

A **participációs felfogás** a kommunikációt egyfajta **állapot**nak tekinti.

„A kommunikáció voltaképpen a probléma felismeréséhez és a probléma megoldáshoz szükséges releváns felkészültség elérhetőségét jelenti egy (problémamegoldó) ágens számára. Ez egy **állapot**: az ágens világának egy lehetséges állapota.”

A participációs elmélet elemei

---

1. Ágens

minden olyan rendszer, amely problémát (vagy konfliktust vagy feladatot) old meg

A participációs elmélet elemei

Az **ágens** terminus használata a szerzőnél nem csak (élő) **individuum**ra (illetőleg egyedre) vonatkozhat, hanem minden olyan (akárcsak relatíve önálló vagy éppen környezetétől alig elválasztható, beágyazott) **rendszer**re is, mint egységre, amely problémát képes felismerni és/vagy megoldani.

A participációs elmélet elemei

---

2. Probléma

az ágens számára az a **kritikus különbség**, ami az adott ágens valamely alkalommal való **állapota** és egy számára ugyanakkor **kívánatos állapot** között esetleg fennáll

A probléma akkor tekinthető megoldottnak, ha a (problematikus) különbség az adott esetben kritikusnak számító különbség alá esett vagy éppen megszűnt.

A participációs elmélet elemei

---

3. Elérhetőség, releváns felkészültség

Akkor tekinthető a problémamegoldáshoz releváns felkészültség *elérhetőnek* (*hozzáférhetőnek*), ha akkor, amikor az ágensnek szüksége van rá, képes használni a szükséges felkészültséget a probléma megoldása érdekében.

Vizsgán nem elég tudni az anyagot, el is kell tudni mondani...

A participációs elmélet elemei

Az elérhetőség (hozzáférhetőség) voltaképpen tekinthető sajátos relációnak az ágens és egy olyan *hely* között, ahol az éppen szükséges releváns felkészültség ténylegesen található

- egy könyvben
- egy ábrán
- valaki mozdulataiban
- valaki fejében (pl. az ágens saját fejében)

Az elérhetőség (hozzáférhetőség) voltaképpen *részesedésként* (***participáció***ként) is tekinthető.

A participációs elmélet elemei

---

4. Konfliktus

Minden célorientált törekvés, amely megvalósulása során ütközik más hasonló törekvésekkel, *konfliktus* forrásává válik. Ezek során legtöbb esetben az egyik résztvevő nyereségre tehet szert, miközben a másik egyed kárt szenved el, azaz hátrányba kerül.

Ez történhet

- közvetlenül: állatoknál - elveszíti táplálékát, búvóhelyét, territóriumát stb.
  - közvetve: a „nyomulósabb” munkatárs kapja meg az előléptetést
-

III. A rituális modell

Az elmélet megalkotója **James W. Carey**

Úgy véli, hogy a valóságra nem mint valami eleve adottra kell tekintenünk, hanem *éppen a kommunikáció által létrehozott társadalmi jelenségre.*

Kiemeli, hogy nemcsak a valóság létrehozására, de annak folyamatos fenntartására is szolgál a kommunikáció.

A rituális modell

A rituális modell elmélete szerint hírt írni vagy olvasni egyfajta rituális cselekvés, drámai aktus.

Vagyis nem az információ megszerzésére összpontosít, hanem *arra a drámai cselekvésre, hogy a hírekben az olvasó találkozik a világgal, csatlakozik a világhoz.*

Az elmélet nem csupán az egyszeri információátadás aktusára koncentrál.

A kommunikáció során nem a valóságból leszűrt információkat adjuk tovább beszélpartnerünknek, hanem **magában a beszélgetésben fogjuk megteremteni a valóságot!**

A rituális modell

A rituális modell olyan kommunikációt ír le, amely egy közösség által elfogadott szemléleten alapul. A cél maga a kommunikációs aktus, amikor is a befogadás éppannyira fontos, mint maga az üzenet. Ezt szolgálják a hatásos szimbólumok, amelyek a **értékekre, hagyományra mint referenciára** épülnek. Ezek a rituális kommunikációs aktusok.

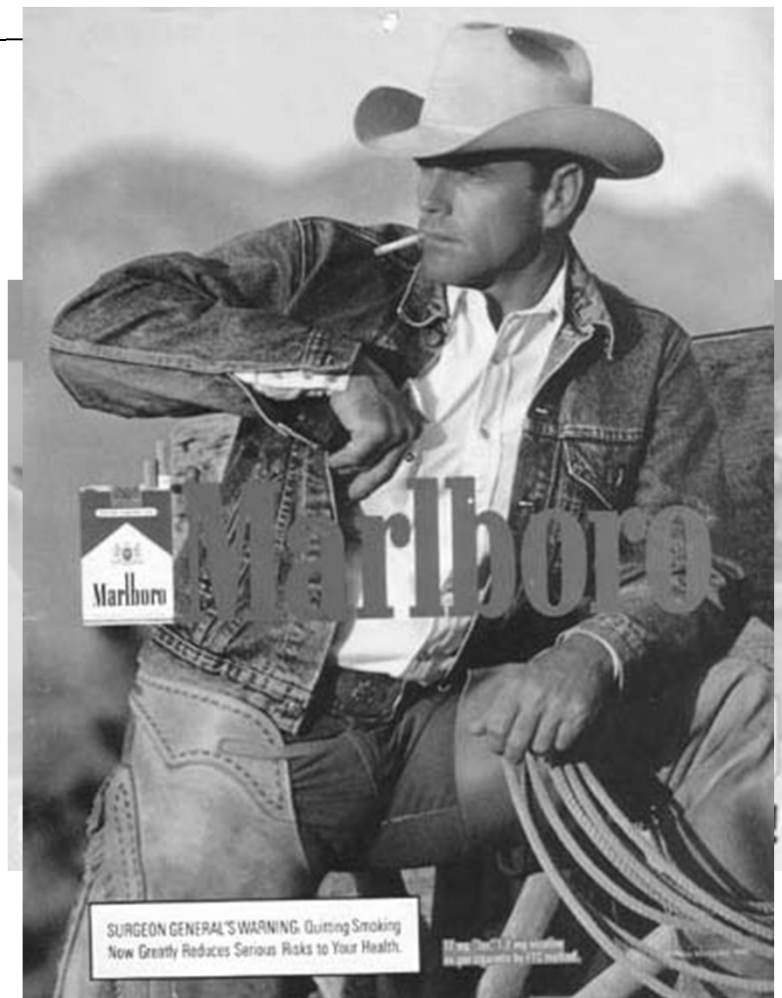
rituális

Egyes megtervezett kommunikációs kampányokban (pl. politikában vagy reklámban) gyakran átveszik és hasznosítják a rituális kommunikáció elveit:

- erős jelképek használata
- kulturális értékek rejtett vonzereje
- összetartozástudat kifejezése
- mítoszok
- hagyomány

A hír mint műfaj a rituális modell tükrében

Ahír tulajdonképpen egy történelmi realitás

Carey úgy véli, pontosan meg lehet határozni annak időpontját is, amikor létrejött:

- a 18-ik századra teszi
- a középosztályhoz köti

Szerinte ebben az időben a középosztály átalakuló életmódja, gazdasági körülményei hívtak létre egyfajta **átélés éhséget**, **átélés igényt** (hunger for experience) mindazzal kapcsolatban ami új, általános vagy egyedi, heroikus stb.

A hír mint műfaj a rituális modell tükrében

„... a hír nem információ, hanem dráma. Nem leírja a világot, hanem képet ad drámai erők és tettek küzdőteréről.”

Remek **illusztrációi** ennek a katasztrófákról: árvizekről, tűzvészekről, földrengésekről szóló hírek. Ezekben a hírekben az olvasó szembesül a világban lévő drámai erőkkel, amelyeket nem tud befolyásolni.

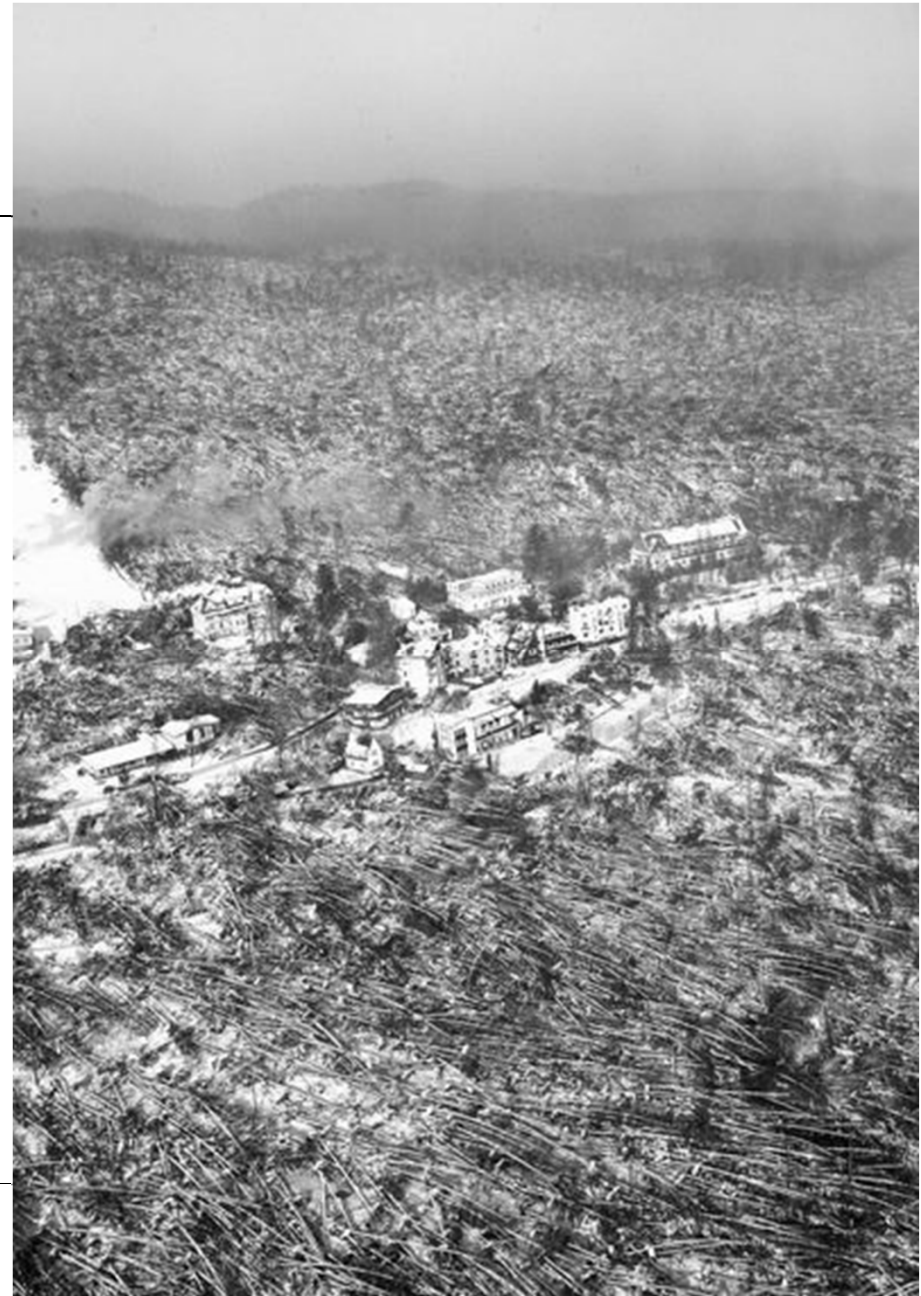
A hír beépülhet az életükbe: sokszor kapcsolódik hozzá jótékonyági felhívás, amihez csatlakoznak.

Pompeji-effektus: A járvány, katasztrófa, bűnözés mindig érdeklődést vált ki. Ld. a bulvársajtó és a kereskedelmi tévék híradóit

---

A tranzakciós modell

1. A hír információ, tudást ad át.
2. Az olvasó a hírek segítségével információt szerez.
3. A hírek vagy hűen leírják vagy eltorzítják, milyen a valóság.
4. Azt vizsgálja, mi az egyszeri hír(adás) funkciója.
5. Vizsgálja a hír hatását a befogadó attitűdjére.

Shannon-Weaver

A rituális modell

1. A hír dráma.
2. Az olvasó a hírek által találkozik a világgal
3. A hír nem a világ bemutatása, hanem annak leírása, hogyan működnek a világ drámai erői
4. Azt vizsgálja, mi a reprezentáció szerepe az olvasó életében
5. Azt vizsgálja, hogy épül be az olvasó életébe a hír

James Carey

A személyes, a csoport- és tömegkommunikáció eltérő jellegzetességeket mutat, azaz **társadalmi méretek szerint eltérő**.

A tömegkommunikáció (rádió, tévé) jellemzője, hogy bár a befogadó (címezett) fel is ismeri egy műsor funkcionális jellegét, *hajlamos arra, hogy a fikciós valóság egyes elemeit a primér valóságról alkotott képébe beépítse.*

A két valóság közötti különbség elmosásának leghíresebb példája a médiatörténetben Orson Welles *Támadás a Marsról* című rádiójátéka a tömegpánikkeltés iskolapéldája.

1938. október 30.: Orson Welles *Támadás a Marsról*

Az egyesült államokbeli CBS rádióadó beszámolt róla, hogy egy Marsról érkezett űrhajó landolt New Jersey állam egyik farmján, és megkezdte a Föld leigázását. A bejelentés valójában az Orson Welles-féle **Mercury Társulat** halloweeni műsorának része volt, a hallgatóság egy része azonban pánikba esett, és hamarosan fejezve hagyta el otthonát.

A Grovers Mills mellett leszállt űrlények lézerfegyvereikkel előbb a környék lakosságát, majd a Nemzeti Gárda 7000 fős különítményét is megsemmisítették, hogy aztán tripodjaikkal és csészealjjaik fedélzetén az amerikai nagyvárosok ellen induljanak.

A látszólag friss hírekből álló 55 perces előadás során helyszíni tudósítók, csillagászok, politikusok és a marslakók ellen vezényelt katonák is „nyilatkoztak”, a New York, Chicago és más metropolisok felé igyekvő – fiktív – inváziós erők ezért hamarosan általános pánikot eredményeztek.

<http://planetyesteryearotr.blogspot.hu/2011/07/1938-radio-broadcast-of-orson-welles.html>

„Szent ég, valami előteker-
gőzik az árnyékból. Mint egy
szürke kígyó! Most még egy
és még egy. Csápszerűségek
kúsznak. És itt van már an-
nak a valaminek a teste. Ak-
kora, mint egy medve, és
nedvesen csillog a bőre.”

2001. szeptember 11-én a Világok harca-pániknak éppen a fordítottja valósult meg. A World Trade Centerbe csapódó repülőgépek láttán sok tévénéző unottan legyintett: „Már megint egy katasztrófa-film!”

---

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1938_oktober_30_marslakok_tamadjak_meg_a_z_egyesult_allamokat

---